

dialog epistolar
REGINA MARIA
REGELE CAROL AL II-LEA
(1899 - 1938)

Traducere din limbile franceză și engleză de
Gabriela-Maria Dascălu

Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii de
Narcis Dorin Ion

EDITURA VREMEA

BUCUREȘTI
2025

Un incisiv dialog epistolar regal (1899-1938)

Narcis Dorin Ion

Acum, la împlinirea a 150 de ani de la nașterea reginei Maria a României, propunem iubitorilor de istorie un volum de corespondență extrem de interesant: *Dialog epistolar. Regina Maria - Regele Carol al II-lea (1899-1938)*. Prezentăm cititorilor interesați de istoria Familiei regale a României nu mai puțin de 194 de epistole (unele mai scurte, altele foarte lungi, fie ele scrisori, telegrame sau mici bilete), scrise în limbile franceză și engleză, provenind, în mare parte, din fondurile Arhivelor Naționale ale României, dar și din colecții particulare, unde am descoperit prețioase scrisori ce vin să completeze epistolarul regal interbelic, întins pe aproape patru decenii.

Traduse de către doamna Gabriela-Maria Dascălu, toate aceste scrisori ne înfățișează o relație cu totul specială - rareori liniștită, de cele mai multe ori tumultuoasă și pătimașă - între prima regină a României Mari și fiul său cel mare, principele moștenitor Carol al României, devenit, în deceniul al patrulea al veacului trecut, ultimul rege al României Mari. Printr-un comportament pe care nu l-au înțeles nici contemporanii, nici propria-i familie, acesta a reușit să tulbure, în rătăcirile tinereții sale agitate, tihna Familiei regale și așezământul dinastic român. În cele aproape patru decenii de corespondență, mama nu ezită să-i arate fiului rebel toate erorile făcute în numele unor pasiuni trecătoare (cea cu Zizi Lambrino, „oficializată” și printr-o căsătorie morganatică la Odessa, în urma căreia s-a născut și un copil) ori statornice (cu Elena Lupescu, femeia fatală a vieții regelui), care l-au determinat să își asume, de trei ori, renunțarea la drepturile sale asupra tronului României și să ducă - timp de aproape cinci ani, în exilul parizian - un mod de viață cu care părinții săi nu s-au împăcat niciodată și care nu cadra deloc cu statutul său de principe moștenitor căsătorit și tată al viitorului rege Mihai I.

Sunt scrisori publicate în premieră în limba română, în care, fără menajamente, autorii lor exprimă opinii tranșante, în expresii a căror greutate o înțelegem mai bine acum, nici mama, nici fiul necruțând vreun efort de a își masca supărările, ci preferând să vorbească deschis despre marile probleme care i-au frământat timp de decenii. Scrisorile conturează o istorie agitată, pătimașă a vieții regale private, în care adevărurile exprimate de fina cunoscătoare a sufletului uman care a fost

regina Maria primesc răspunsuri dure, adesea descumpănitoare, din partea arțăgosului fiu care se considera o victimă a contextului politic din România, și nu a comportamentului său scandalos, din țară și din primul său exil. Venind să completeze cu tușe personale și detalii puțin cunoscute aspecte din biografia reginei Maria și a regelui Carol al II-lea, aceste mărturii de primă sursă, deloc comode, merită să fie cunoscute de cât mai mulți iubitori ai istoriei.

Prima scrisoare a acestui epistolar datează din 5 octombrie 1899, a fost expediată de la Sinaia, a fost doar semnată, și nu scrisă direct de către micul principe Carol, care încă nu împlinise șase ani, dar care ținea să îi transmită mamei sale câteva informații despre activitatea sa (care includea lecții de condus, dar și o excursie la cascada Urlătoarea, ce l-a impresionat în mod special). O poezie din prima zi a anului 1901, urmată de alte mici bilete către principesa Maria completează dialogul la debutul secolului trecut.

Într-o epistolă din 18 ianuarie 1903, micul Carol (are acum nouă ani) se distra „destul de bine” și dovedea și simțul umorului când vorbea despre bucătarul care „ne pune în supă toată salina de la Slănic, iar solnița e câteodată plină de zahăr în loc de sare”. Doi ani mai târziu, la 7/20 mai 1905, Carol îi povestește mamei despre „turul forturilor, cu locomotiva”, excursie instructivă la Jilava, Ștefănești și Chitila, în care a fost însoțit de preceptorul Arnold Möhrle și a avut bucuria de a conduce „locomotiva aproape tot timpul”. Vara anului 1906 îl găsește pe fiul cel mare al principilor moștenitori la Milano, unde a mers la „expoziție, care e grozavă, și la cinematograf”.

La 13 ani neîmpliniți, Carol se dovedea a fi atras de artă, mărturisind, în 11/21 august, bucuria cu care a revăzut expoziția: „Duminică după-amiază am mers din nou la expoziție și am văzut expoziția de artă, care e minunată, apoi arta decorativă, unde sunt prezente aproape toate țările. Cea japoneză e foarte frumoasă”. E încântat și de „satul eritreean; un sat cu cei mai pitorești oameni, precum abisinianul care a venit la Sinaia”, dar și de „expoziția franceză unde Daum era expus cel mai mult”. Din august 1909, s-a păstrat o scrisoare expediată de principele Carol, aflat în Germania, la Tegernsee, în Bavaria, unde principesa Maria era în vizită la reședința mamei sale, ducesa de Coburg. În septembrie același an, o altă misivă scurtă îi prezintă principesei Maria itinerarul călătoriei fiului său în Olanda, Marea Britanie, Alger și Elveția.

La 16 ani, în primăvara anului 1910, aflat la Constantinopol, unde a ajuns la bordul vaporului „România”, principele Carol îi descria mamei sale – cerându-și scuze că scrie „atât de urât” – frumusețile Bosforului și ale Constantinopolului. Pasionat de artă și arhitectură, moștenire ce îi venea de la ambii părinți, principele vizitează Sfânta Sofia, moscheea Sultan Ahmed și Turnul Galata, pe care le descrie „din largul Mării Marmara, în noaptea de 8 aprilie”.

Scrisorile pe care principele Carol I le adresează mamei sale în anul 1911, de la Cotroceni și Sinaia, ori de la Londra și Hamburg, aduc informații prețioase privind viața celui ce va deveni, trei ani mai târziu, moștenitorul tronului. Însoțit de generalul Ion Perticari și de fratele său mai mic, principele Nicolae, Carol face o călătorie inițiativă în capitala Regatului Unit, unde, în iulie 1911, are prilejul de a vizita monumente importante (Turnul Londrei, Catedrala Saint Paul, Palatul Buckingham – unde ia chiar un prânz, cu rudele regale și princiare), diferite unități militare (la cazarma Regimentului I al Gărzilor Vieții, e ghidat de John Astor), dar și „startul cursei de avioane” (însoțit aici de unchiul Alfonso de Orléans y Bórbón, care îl duce seara și la „balele rusești”), care îi produce o mare bucurie, aviația fiind una dintre pasiunile sale. În Germania, principele are ocazia de a vedea „unul dintre cele mai minunate spectacole” – „trecerea în revistă a flotei, în fața insulei Helgoland”, care îl impresionează puternic, după cum mărturisește în scrisoarea din 5/18 septembrie 1911.

Toamna anului 1911 îl găsește pe principe la Sinaia, la castelul Pelișor, reședința părinților săi. Aici, Carol este preocupat de mașină („o mașină minunată și cu care mă plimb de dimineața până seara”), dar și de călătorii la Brașov (în compania Ellei Filitti, a lui Puiu Filitti și a fratelui Nicolae) ori la reședința soților Bibescu de la Posada (Comarnic), unde ia prânzul și o găsește pe Martha Bibescu „drăguță și fermecătoare ca de obicei”. La Castelul Peleş îi întâlnește, firesc, pe regele Carol I și pe regina Elisabeta, suveranul apărându-i „cam îngrijorat în legătură cu situația politică”, căci „mobilizarea generală a statelor balcanice complică enorm treburile”, după cum îi scria mamei sale la 18 septembrie/1 octombrie 1911.

Un an mai târziu, pasionat de automobile, principele face o „cursă plăcută de la Sinaia la București”, apreciind șoselele bune și timpul splendid și parcurgând drumul în trei ore. Întors la Băneasa, merge să vadă „aerodromul celor de la Liga Aeriană”, care „s-au instalat foarte bine” și pe care „multă lume vine să-i vadă zburând”. Face și cursuri de aviație și asistă la „zboruri magnifice” executate de aviatorii Capșa, Zorileanu, Vacas și Adamovici. În aprilie 1913, merge din nou la Liga Aeriană, unde zboară cu surorile Zoe și Elisabeta Bengescu, dar participă și la balul dat de Alexandru Marghiloman, care știe „să primească splendid”.

„Ne lipsești enorm; când nu ești aici simt că e un mare gol, și în casă, și în inimile noastre” – îi scrie Carol mamei sale, la 11/24 aprilie 1913, oferindu-i informații despre activitățile sale: „Cea mai mare parte a timpului liber o petrec la tenis, unde mă întâlnesc cu prietenii noștri. Încep să reiau ușor și, dacă joc cu regularitate, până la vară sper să pot deveni un jucător acceptabil”. O excursie la reședința principesei Maria de la Copăceni, organizată de Elena Perticari, îl face pe principe să descopere

că „parcul e o minune” și îi oferă o priveliște aparte: „Am fost pe malul Argeșului să vedem apusul soarelui, care a fost un spectacol de neuitat și care mi-a amintit foarte mult de picturile lui Aricescu”.

Primăvara anului 1913 vine pentru principele Carol cu un frumos cadou făcut de regele Carol I: o călătorie inițiată în Italia („o țară de vis”), unde va fi însoțit tot de generalul Perticari, „cel mai bun Cicerone pe care l-ai putea avea pentru țara asta”. Voiajul începe, la 1 mai, cu Veneția, pe care o găsește „magnifică” și unde „fiecare colțișor are un farmec deosebit”. Îl impresionează nu doar monumentele, ci și farmecul italienilor. La Veneția, care i se pare „o splendidă mină, un oraș mort, fără viață”, Carol vizitează Bazilica San Marco, Palatul Dogilor (unde e ghidat chiar de „directorul care se ocupa cu lucrările de restaurare, unul dintre cei mai buni arhitecți italieni”), dar și anumite muzee, subiect de care a fost pasionat întreaga viață. Apoi ajunge la Torcello și la Lido, unde se scufundă cu un submarin și merge cu o barcă de curse. Au urmat Florența, Siena, San Gimignano („încântător pentru că s-au păstrat toate vechile turnuri, ceea ce îi conferă un aspect aparte”) și Roma, unde „vor începe fandoselele”, adică vizitele oficiale, care nu-i plac deloc. Concluzia principelui nu e prea măgulitoare: „În ciuda defectelor ei, Italia e o țară fermecătoare. Extraordinar e că oamenii sunt hoți și, mai ales, cerșetori”.

Câteva scrisori din iulie 1913 ni-l înfățișează pe principele Carol pe câmpurile Războiului Balcanic, unde, în zile de „pasivitate detestabilă”, are răgaz să facă „curse nebune cu mașina”. Câteva zile mai târziu, pe 15 iulie, aflat la Cartierul General de la Cerni-Breg, viitorul rege se confruntă cu o realitate crudă: „Pericolul războiului pare trecut, dar tocmai ce ne-a atacat inamicul cel mai înspăimântător, holera. Probabil a fost adusă de către prizonierii bulgari”, scrie principele, adăugând: „Îl ajut cât pot pe Davilla cu organizarea serviciului auto”.

Pe 25 iulie, aflat la Plevna, Carol vizitează Poradim, care „a fost în timpul războiului [de independență] cartierul general al Unchiului” și îi provoacă instantaneu o comparație: „Când mă gândesc la luxul în care trăim în momentul de față!”. Satele Bulgariei, prin care călătorește, îi trezesc principelui comparații cu Germania și România, observând că aici este o lume a contrastelor: „Pe de-o parte, locuri magnifice, peste care, pe de altă parte, se suprapunea imaginea dezolantă a bolnavilor”.

În acele zile, principele vizitează și redutele de la Grivița, constatând că „holera scade în intensitate”. Debutul anului declanșării Marelui Război îl găsește pe principele Carol la Potsdam, unde face serviciul militar la Regimentul de Gardă și este prezentat, chiar din prima zi, împăratului Wilhelm al II-lea, care îl întâmpină cu cuvinte calde („Tânărul meu prieten”) și îl invită să asiste la parada militară a Curții. „Ceea ce mi-ar plăcea mult ar fi să am o ocupație definitivă, asta mi-a lipsit teribil la București în ultima vreme” – îi mărturisește Carol mamei sale, la 24 ianuarie 1914. A doua zi, la întrebarea mamei dacă e fericit și mulțumit,

fiul cel mare răspunde: „Fericit nu sunt pentru că sunt departe de voi și îmi lipsiți teribil de mult. Mulțumit? Da, poate; în orice caz, sunt interesat pentru că pentru mine e ceva nou. Cum n-am obiceiul să iau lucrurile în tragic, e destul de bine”.

Dat fiind gradul de rudenie cu Kaiserul Germaniei, tânărul Hohenzollern din România s-a bucurat de un regim preferențial în această perioadă, care a inclus invitații la masă din partea familiei imperiale, întâlniri cu alte rude aristocrate din Germania, serate teatrale, sărbători militare, aniversări. Dorul de țară îl face să-i ceară mamei sale să îi trimită „covoare românești”, cu care să acopere cele două divane mari, inspirate din cele văzute în palatul Marucăi Cantacuzino, de la București. În scurt timp, la 1 februarie 1914, principele constată că „aici e destul de greu”, motivul fiind unul ce ținea de lipsa familiei: „îmi lipsiți groaznic de mult cu toții”. Viața cazonă (care include instrucție, ore de teorie și masă la popotă) nu îl scoate din ritmul său, principele recunoscând că „pe de altă parte, n-am timp să mă plictisesc”.

Când tatăl său, principele Ferdinand, îi este alături, situația se modifică radical: „Viața s-a schimbat mult de când Papa era aici. S-a luat obiceiul de a invita mai mult decât pe vremuri; cei mai mulți dintre ofițeri sunt căsătoriți, exceptându-i pe cei din compania mea”. Într-un weekend de la jumătatea lunii februarie 1914, principele are timp să meargă la Berlin, unde asistă la un concurs hipic. Din țară, primește de la mama sa vești despre frații mai mici, Ileana și Mircea, care „sunt mai drăguți ca niciodată”, făcându-i „viața mai dulce”. După o lungă tăcere, o ultimă scrisoare din acel an, trimisă de la Potsdam, pe 13 iunie, aduce știri despre instrucția epuizantă de la școala de aviație din Döberitz. Atentatul de la Sarajevo l-a oripilat, în mod firesc, însă vizita surorii Elisabeta i-a procurat o bucurie enormă.

Din anul 1915 nu s-a păstrat, în fondurile publice consultate, nicio scrisoare a principelui moștenitor Carol sau a reginei Maria, iar anul următor nu s-a arătat nici el prea generos, o scrisoare din 7/20 octombrie 1916 relatând vizitarea unor divizii pe front, unde constată că „moralul soldaților și al ofițerilor e excelent, în ciuda luptelor neîncetate și a pierderilor mari, mai ales în regimentul de vânători”.

O altă scrisoare, din 10/23 octombrie 1916, conține mai multe reproșuri justificate ale reginei Maria, care arată o concepție total diferită de a privi războiul și sacrificiile ce trebuiau făcute pentru apărarea țării. „Vitejii noștri ostași au murit cu miile și zac cu miile în nenumărate spitale. Și, din zi în zi, am tot așteptat să aud că ai plecat pe front, și tu încă ești în colțișorul tău confortabil, departe de zgomotul luptelor, departe de camarazii tăi care sunt uciși cu zecile, departe de acei care suferă și care îndură chinuri de moarte și lipsuri de tot felul”. „De ce nu te duci la dâșii, de ce nu ești mereu printre ei, de ce nu te porți din loc în loc, din regiment în regiment, îmbărbătându-i, arătându-le interesul

și dragostea ta, credința ta în vitejia și rezistența lor?” – întreba regina, reproșându-i fiului său viața lipsită de griji.

Anul 1917 debutează pentru principele moștenitor cu o vizită la Petrograd, unde l-a însoțit prim-ministrul Ion I.C. Brătianu, fiind primiți de către țarul Nicolae al II-lea la Țarskoe Selo, „unde, după un prânz în familie, am avut o importantă discuție în trei, în cadrul căreia Brătianu a expus toate cererile României, care au fost primite cu mare bunăvoință”.

Din păcate, nici scrisorile din anul 1917 nu s-au păstrat în fondurile publice și colecțiile private cercetate de noi. Doar una, din 12/25 decembrie, vine să lămurească nemulțumirea reginei Maria față de legătura fiului său cu Ioana Maria Valentina (Zizi) Lambrino. Avertismentul suveranei nu a fost luat în calcul de principele îndrăgostit.

Totul s-a dovedit a fi zadarnic, bogata corespondență dintre principe și iubita sa arătând că legătura dintre cei doi a fost una mult mai profundă¹. „Te distrezi într-una cu fata asta pentru că nu prea ai mare lucru de făcut” – constata regina, îndemnându-și fiul să plece pe front, pentru a-și face datoria față de țară.

Orbit de iubire, Carol a făcut exact contrariul celor sugerate de mama sa, dezertând de la comanda regimentului său și plecând la Odessa, unde se va căsători cu Zizi Lambrino (la 31 august 1918)². Pentru nesăbuiința sa de a-și părăsi unitatea militară și a pleca din țară, principele a fost condamnat la 75 de zile de „arest”, executate la Mănăstirea Horaița (din județul Neamț), începând cu data de 9 septembrie 1918. În cele din urmă, la insistențele Familiei regale, mariajul va fi anulat (8 ianuarie 1919). Cu toate acestea și în ciuda protestelor părinților săi, relația principelui cu iubita sa a continuat, iar la 8 ianuarie 1920 s-a născut un fiu, Mircea Grigore Lambrino (m. 27 ianuarie 2006), pe care principele Carol nu l-a recunoscut oficial, ci doar într-o scrisoare către Zizi Lambrino. Într-o altă misivă către mama sa, din 1918, principele îi mulțumește pentru liniștea adusă, dar o și avertizează că va relua legătura cu iubita interzisă: „Să știu că o voi revedea îmi redă curajul”. Treptat, reluând dialogul cu mama sa, Carol capătă curaj și îi cere să îi redea „liniștea și bucuria”, explicându-i că demersurile de a-l îndepărta de Zizi Lambrino

¹ Vezi corespondența de dragoste a principelui Carol cu Zizi Lambrino în studiile: Narcis Dorin Ion, *O poveste de dragoste în scrisori inedite. Principele Carol - Zizi Lambrino (1918-1919)*, în volumul *Doamna academician Georgeta Filitti la 85 de ani. Volum omagial*, volum îngrijit de dr. Olga Sandu, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2023, pp. 323-384; Narcis Dorin Ion, „Scumpă Zuky adorată” – „Copilul tău, care te iubește”. *Scrisori inedite din 1918 ale principelui moștenitor Carol al României către Ioana (Zizi) Lambrino*, în *Prutul*, Revistă de cultura, Huși, serie nouă, Anul XIII (XXII), Nr. 1-2 (71-72), 2023, pp. 343-393.

² Vezi, pe larg, Narcis Dorin Ion, „Căsătoria” principelui moștenitor Carol al României. *Odessa. 31 august 1918*, în volumul *Români și România în context european. Istorie și diplomatie. Omagiu profesorului Vasile Pușcaș la împlinirea vârstei de 70 de ani*, coordonatori Ioan Bolovan, Melania-Gabriela Ciot, Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2022, pp. 381-410.

nu „fac decât să întărească și mai mult atașamentul și dragostea dintre noi prin această suferință comună”.

Vara lui 1919, când trupele române se pregăteau de intervenția în Ungaria, îi oferă reginei Maria ocazia de a-și întreba fiul de ce nu-și face datoria de ostaș: „Pentru ultima oară, în numele a tot ce ți-a fost mai sfânt, te întreb dacă e posibil să lași regimentul să se ducă să se bată pe front și să nu pleci cu el. (...) Nu este mai bine să mori, un glonț în cap, să fii îngropat în bunul pământ românesc decât să-ți trădezi țara?”. În opinia suveranei, cauza acestui comportament bizar era tot Zizi Lambrino.

Retras la moșia din comuna Mănăstirea (județul Călărași), principele îi trimite mamei sale o scrisoare, în 25 iulie 1919, în care condiționează plecarea pe front de lămurirea situației iubitei sale: „Îmi e foarte greu să știu că regimentul meu pleacă și că nu sunt în fruntea lui în vâltoarea luptei. Niciodată nu aș refuza să plec pe front și sunt gata să mă alătur regimentului meu imediat ce situația mea și a lui Zizi va fi categoric și clar stabilită”. Aici găsim și prima recunoaștere a copilului ce s-a născut din această relație interzisă de familie: „Problema ar fi mult mai simplă și ușoară dacă n-ar fi copilul. Nu pot s-o las în această situație penibilă și ridicolă. Trebuie să evit ca femeia cu care am ales să-mi trăiesc viața să mai fie umilă. În afară de asta, niciodată nu aș admite ca acest copil să nu fie legitim și, indiferent de ce va mai veni, îl voi recunoaște. Cu atât mai mult cu cât, din scrisoarea ta, văd că e vorba despre o veritabilă luptă în care voi fi expus tuturor pericolelor. Vreau să rezolv situația asta și a doua zi plec la regiment. Așa că, vezi tu, asta nu depinde numai de mine”.

Rămânând pe aceeași poziție de anulare a căsătoriei, regele Ferdinand I și regina Maria nu au acceptat șantajul fiului lor cel mare. Răspunsul mamei, din 19 septembrie 1919, cuprinde un aspru rechizitoriu la adresa comportamentului iresponsabil al fiului pentru care iubirea părea a însemna totul în viață.

Adevărurile rostite de mamă în această scrisoare sunt dureroase pentru fiul ce nu părea a le înțelege: „Într-o bună zi ai să-nțelegi ceea ce, pentru moment, pare-se că-ți scapă. Ai rupt orice legătură cu tot ce-ți era scump și sacru. Ți-ai renegat țara, surorile și fratele, tradițiile și datoria într-o vreme în care, mai mult decât oricând în istorie, România avea nevoie de conducători. Ai vorbit de moralitate, de regenerare, de dorința de-a conduce spre lumină un popor cufundat în întuneric, ți-ai judecat tatăl, i-ai criticat pe toți cei care, la urma urmei, încearcă să facă ceva (chiar dacă imperfect) pentru țara lor, și tocmai tu, care trebuia să le fii exemplu, să le întruchipezi speranțele, ți-ai părăsit postul la ceasul când țara îndura cea mai grea umilință, când părinții tăi luptau pas cu pas împotriva unor greutăți zdrobitoare, ca să fugi cu o femeie!”.

Fin psiholog, cunoscându-și bine copiii, Maria nu putea admite comportamentul instabil al fiului cel mare, arătându-i acestuia adevăratul caracter. În plus, regina nu putea interveni în decizia regelui Ferdinand I

și a consiliului generalilor, care au analizat dezertarea sa de pe front: „Te afli acuma în mâinile armatei, care-a primit ordine clare potrivit cărora pentru orice act de dezertare sau pentru oricare altă nesăbuiută trebuie să fii sancționat ca orice ofițer, iar eu, regina, mama ta, nu pot face nimic”. Un ultim îndemn era făcut în finalul epistolei: „Dat fiind tonul exaltat și jignitor al scrisorilor tale, țin să-ți precizez poziția noastră exactă, a tatălui tău și-a mea: nu trebuie să te dedai la niciun fel de act nesăbuit ori violent, susceptibil să te distrugă, făcându-ți iluzii că-n ultima clipă am putea să cedăm”.

În toamna târzie a anului 1919, situația părea a se mai calma, principele aflat la Egger felicitându-și mama, cu ocazia aniversării, și mărturisindu-i, pe 21 octombrie, iubirea: „Să nu crezi că am încetat vreodată să te iubesc, nu am avut nici cel mai mic gând să le pricinuiesc vreun rău părinților mei”. În ajunul Crăciunului, aflat la Bistrița, nestatornicul fiu revine însă pe poziții intransigente în privința iubirii interzise.

Acum este adus în discuție, pe un ton cavaleresc, copilul născut din această relație: „Ceea ce mă întristează tare e că, iată, în scurt timp Zizi va naște copilul, copilul meu dăruit de femeia pe care o iubesc mai presus de tot, și eu sunt atât de departe. Fie-vă puțină milă de mine, nu mă mai faceți să sufăr fără motiv și peste măsură”. Pentru instabilul Carol, aceasta era „o chestiune de suflet”, în numele căreia îndrăznește să ceară clemență părinților săi: „Pentru Dumnezeu, vă implor în genunchi, vă implor prin toate lacrimile mele. Fie-vă milă de mine!”.

Familia regală nu a cedat insistențelor principelui și l-a trimis într-o „excursie de studii”, care a inclus vizitarea Egiptului, Indiei, Extremului Orient și Statelor Unite ale Americii (20 februarie - 21 septembrie 1920), într-o delegație condusă de generalul Constantin Găvănescul, cel care a și descris expediția într-o amplă lucrare (*Ocolul Pământului în șapte luni și o zi*, cinci volume). De pe aceste țărâmură mirifice, principele va relua corespondența cu mama sa, în lungi scrisori ce descriu aventurile, peisajele, locurile și monumentele văzute, dar și tradițiile și oamenii întâlniți pe aceste continente, de la localnici la oficialități și înalți demnitari.

De la Constantinopol și Acropola Atenei (a cărei fotografiere iscă un incident în anturajul princiar, agravat și de prozaice chestiuni administrative), trecând prin insulele grecești și ajungând la Alexandria și Cairo (martie 1920), unde este primit de guvernator, pașii principelui moștenitor ajung „în Egiptul de Sus, unde am văzut minuni: Assuan, Philae, Luxor, Karnak, Cafou”, apoi la Canalul de Suez, care e „pur și simplu o minune”. Inteligent, năbădăiosul fiu al regelui Ferdinand I a sesizat limpede scopul lungii călătorii prin meleaguri exotice, comunicându-i-l și mamei, în scrisoarea din 20 martie: „Astfel, îmi dați mult impresia că principalul scop al călătoriei a fost acela de a mă despărți de Zizi și de copil”.

Ideea este reluată într-o misivă redactată la finele lui aprilie 1920, în reședința guvernatorului, din Mahableshtar: „Știu bine că n-am plecat decât pentru a fi departe de locul în care se află Zizi și copilul meu, dar, totuși, ați putea măcar să salvați aparențele”. Principele părea nemulțumit de lipsa știrilor din partea familiei: „Iată, se fac două luni de când am plecat și n-am primit niciun cuvânt, nicio indicație, nimic, în ciuda faptului că la noi se petrec lucruri importante pe care le știu din ziare”. Carol mai adresa un reproș mamei sale: „Al doilea, care mi-a umplut sufletul de amărăciune și de întristare, e interviul tău; era nevoie să amesteci lucrurile și să spui chestiuni care mă pun într-o poziție atât de ridicolă?”. „Lăsați-mi inima să-și poarte dragostea, mulțumiți-vă cu datoria mea, pe care știți foarte bine că mi-o voi îndeplini” – conchidea augustul călător.

Luna mai 1920 aduce lămuriri importante în relația dintre regina Maria și principele Carol, căruia mama îi scrie pentru a-i explica situația și a-l face să înțeleagă că este moștenitor al tronului și trebuie să aibă un comportament adecvat situației sale prezente și viitoare. În opinia reginei, fiul său cel mare trebuia să renunțe la iubirea sa, pentru împlinirea datoriei, așa cum făcuse, în tinerețe, dar mai ales în 1914, și tatăl său: „Vremurile pe care le trăim sunt vremuri de sacrificii; sacrificii incredibile, supraomenești au fost cerute oamenilor din toată lumea, și a venit ziua în care și tu a trebuit să-l faci pe al tău, și l-ai făcut de dragul țării tale, așa cum și tatăl tău a făcut marele sacrificiu în ziua în care a ridicat sabia împotriva țării sale natale”.

Principelui i se încredințează și o misiune diplomatică în Japonia, pe care acesta o va îndeplini cu succes. Regina îi mărturisește deschis scopul diplomatic, care trebuia să închidă și o rană sentimentală: „Pentru a face mai suportabilă cumplita ruptură din viața ta, ne-am hotărât să-ți încredințăm misiunea pe care România dorea să o trimită în Japonia și pentru care nu a putut găsi un lider potrivit, și când s-a decis ca tu să fii numit la conducerea ei, am stabilit să devină o misiune oficială cu scopul de a face cunoscut în lume numele României, iar ție să ți se dea șansa de a face o călătorie minunată de care puțini au parte”.

În misiva sa, mama îi dă fiului informații despre viața de familie și organizarea Curții Regale, adresându-i și un îndemn de a reveni în țară pregătit pentru misiunea sa de moștenitor al tronului.

Dovedind interes pentru administrație, principele face lungi comentarii, în scrisoarea din 7 iunie 1920, despre demnitarii Curții Regale (generalii Paul Angelescu și Ernest Ballif, Nicolae Mișu și Henri Catargi). Din îndepărtata Indie, Carol se arată interesat de politica de pe malul Dâmboviței, dar și de noi modele de administrație.

Are ocazia să vadă tărâmurii mirifice, în insula Ceylon: Aden și Colombo, „orașel încântător care, în ciuda faptului că e european, păstrează o amprentă indigenă specifică”. La Kandy, vizitează „templul în

care se păstrează un dinte al lui Budha, într-un relicvariu de o bogăție nemaipomenită, totul în aur și pietre prețioase, veche lucrare indigenă, foarte frumoasă”. Participă și la vânători exotice, la Polannaruwa, unde întâlnește „vânat extraordinar: cerbi, crocodili, păsări, bivoli” și împuşcă doi bivoli („dintre care unul chiar frumos”). A mai vizitat Anuradhapura, „altă capitală veche și loc sacru al budismului”, unde s-a plimbat două ore printre ruinele oraşului. Pasionat de arhitectură, Carol face considerații interesante privind civilizațiile pe care le descopere.

Revenit la Colombo, principele se imbarcă pentru Bombay, unde ajunge pe o căldură îngrozitoare și este primit de guvernator, iar după două zile pleacă la Agra, pentru a vedea Fatipur Sikri și Taj Mahal. Alte considerații pertinente arată un principe elevat, cu lecturi variate, care i-au format cultura enciclopedică.

O vizită la maharajahul de Patiala („un bărbat încântător, un foarte mare domn, un adevărat patriot care se pricepe destul de bine la politică”) include, pe lângă recepțiile oficiale, și trei zile de vânătoare, la Patiala și Pinjar, unde principele moștenitor vânează antilope, cerbi, mistreți, fiind impresionat de „pig-sticking, sportul suveran în Indii, adică vânătoarea de mistreți cu lancea, călare”. Dacă reședința vice-regelui din Simla i se pare banală, deși „totul era înecat în protocol”, Carol va mai fi uimit de Srinagar, capitala Cașmirului, pe care o descrie ca pe „o mică Veneție care, în locul palatelor, are case în stil oriental, din lemn, cam ca la Balcic sau la Kavarna”. La plecare, vizitează „ruinele vechiului oraș Taxila, construit în perioada cuceririlor lui Alexandru cel Mare”, unde găsește „civilizații suprapuse”, dar e uimit de „completa ignoranță a englezilor cu privire la această chestiune”.

Ultima oprire a călătoriei în India principele o face la Calcutta, „oraș complet europeanizat unde, cu excepția muzeului (partea arheologică) și a grădinii zoologice, n-am văzut nimic remarcabil”. Aici a avut plăcerea să cunoască familia Tagore, „o familie foarte înzestrată”, în care „doi dintre veri sunt pictori, și de mare talent, iar un altul, Maharajahul Tagore, e un admirabil muzician”. Acesta a oferit principelui român și suitei sale „o mică serată muzicală cu dansuri foarte, foarte inteligente”, concluzia lui Carol fiind clară: „mare artist și foarte pișicher”. Din păcate pentru moștenitorul tronului, „marele poet tocmai plecase în Europa”, ceea ce l-a determinat să-l roage pe vărul lui „să-i scrie din partea mea și să-l roage să treacă și prin România, pentru a veni să te vadă pentru că îl admiri atât de mult, așa că sper ca în curând să ai plăcerea de a-l cunoaște pe Rabindranath Tagore”. Pe acest tărâm, al artei, civilizației și culturii, mama și fiul se întâlneau perfect.

În drum spre Japonia, principele moștenitor oprește la Rangoon, capitala Birmaniei, după care ajunge în Singapore „chiar de ziua Regelui”, unde asistă „la o mare recepție dată de guvernator” și cunoaște „multă